

Explaining the concept of “Study” in curriculum studies

Morteza Bazdar Qamchi-Qayeh¹

1. Department of Educational Sciences, Farhangian University, Tehran, Iran

Citation: Bazdar Qamchi-Qayeh, M. (2025). Explaining the concept of “Study” in curriculum studies. *Research on Information Science and Public Libraries*, 31(3), 57-70.
<https://doi.org/10.61882/publrij.2025.2072165.1027>

Article Info

Article type:
Research Paper

Article history:
Received: 04.05.2025
Received in revised form: 23.05.2025
Accepted: 17.07.2025
Published online: 27.08.2025

Corresponding Author:
Morteza Bazdar Qamchi-Qayeh

Email:
M.Bazdar@cfu.ac.ir

Keywords:
Study,
Self-Study,
Curriculum,
Curriculum Identities

Abstract

Purpose: This study aimed to explain the concept of “study” in curriculum studies.

Methods: The dominant approach of this research is qualitative and it uses an Exploratory Library Research method. The sources of data collection for this research are books, articles, and written works on the subject. After reviewing and studying the selected sources according to the purpose of the research, the necessary data is collected and organized and presented in order to answer the main research question.

Results: Study, which is a cognitive skill, has other meanings in the curriculum. The curriculum encompasses multiple identities, including political, autobiographical, phenomenological, feminist, aesthetic, and postmodern identities. In the political identity of the curriculum, study means understanding and reinterpreting political messages and a tool for liberation. In the autobiographical identity of the curriculum, reading means self-knowledge and redefining individual identity. In the phenomenological identity of the curriculum, study is a deep and human activity, the formation and reconstruction of identity. Also, in the feminist identity of the curriculum, study is a process of highlighting marginal voices, confronting gender norms. In the aesthetic identity of the curriculum, this concept also includes the process of engaging with emotions, recognizing the inner world of oneself and others, and finally, in the postmodern identity of the curriculum, it means the interpretation and reconstruction of meaning by the reader, questioning and deconstruction, and the death of the author.

Conclusion: In general, study, in addition to mechanical or superficial meaning, is considered as a complex and multidimensional process that includes cognitive, social, cultural, and linguistic aspects and is considered as a tool for self-study.

Introduction

Throughout human history, education has consistently held a more prominent position than any other social activity, as the realization of human potential and the attainment of growth and perfection depend on the processes enacted through educational practice. Proper and well-structured education can pave the way for healthier, more informed, and more prosperous lives, whereas neglecting individual needs and characteristics or employing inappropriate principles and methods may lead to decline and serious harm in both individual and social life.

Within this context, the curriculum stands as one of the fundamental components of the educational system, playing a decisive role in the quality of learning. The curriculum functions as a roadmap that outlines educational objectives, learning content, and the pathways through which learners can achieve them. It guides teachers and students in understanding what should be learned and how the learning process should be organized. Moreover, the field of curriculum studies, as a major branch of educational sciences, is concerned

Authors retain the copyright and full publishing rights.

Published by Iran Public Libraries Foundation. This article is an open access article licensed under the <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

with examining, designing, developing, evaluating, and revising curricula. It encompasses a wide range of topics, including the philosophy of education, instructional goals, teaching methods, educational content, and assessment practices. The primary aim of this field is to enhance the quality of teaching and learning by developing effective curricula that respond to individual and societal needs. Although curriculum planning is one of the essential activities within this discipline, contemporary curriculum studies extend beyond routine administrative tasks and engage with the analysis of fundamental and multidimensional concepts.

One such concept is *Study*, which holds extensive significance within curriculum studies. Study is regarded as the most essential tool of education, enabling learners to acquire knowledge and understanding across various domains of life. Study marks the beginning of education, and education marks the beginning of human development; thus, the transition from ignorance to awareness and enlightenment begins with reading and writing. These two skills form the foundation of human consciousness, insight, and cognition. In authoritative sources, reading is defined as the ability to comprehend written and printed words and is considered one of the primary means of acquiring knowledge. Furthermore, in curriculum studies, reading is not viewed merely as a mechanical activity but as a complex and multidimensional process encompassing cognitive, linguistic, cultural, and social dimensions. Through this process, individuals interpret, analyze, and construct meaning from written and oral texts.

Methods

The present study adopts a qualitative research approach and employs an exploratory library-based method. The data for this research are collected from books, scholarly articles, and other written documents related to the subject. After selecting the relevant sources and reviewing them in accordance with the research objectives, the necessary data are gathered, organized, and presented to address the main research question. In other words, this study is structured within a qualitative framework—an approach that seeks not to measure phenomena quantitatively, but rather to achieve a deep, interpretive, and multilayered understanding of the topic under investigation.

Accordingly, the exploratory library method is used as the primary technique for data collection and analysis. This method enables the researcher to systematically search, examine, and critically analyze written sources in order to identify the theoretical, conceptual, and historical dimensions of the issue. To this end, a wide range of materials—including books, scientific articles, research documents, reports, and other credible written sources related to the topic—are selected and reviewed. Following the selection of sources, the researcher conducts a thorough reading and content analysis to extract data relevant to the research objectives. These data are then organized, categorized, and interpreted based on the central research question. This analytical process allows the researcher to identify existing knowledge gaps, develop a comprehensive and evidence-based understanding of the issue, and ultimately provide a coherent and well-substantiated response to the main research question—one that can also contribute to future studies and the expansion of theoretical literature in the field.

Results

Study, while commonly understood as a cognitive skill, carries additional meanings within the field of curriculum studies. The curriculum embodies multiple identities, including political, autobiographical, phenomenological, feminist, aesthetic, and postmodern identities. Within the political identity of the curriculum, study refers to the interpretation and reinterpretation of political messages and serves as a tool for empowerment and liberation. In the autobiographical identity of the curriculum, study signifies self-understanding and the redefinition of one's personal identity. In the phenomenological identity, study is viewed as a profound human activity through which identity is formed and reconstructed. Similarly, within the feminist identity of the curriculum, study functions as a means of amplifying marginalized voices and challenging gender norms. In the aesthetic identity, the concept of study encompasses engaging with emotions and understanding one's inner world as well as that of others. Finally, within the postmodern identity of the curriculum, study is understood as the interpretation and reconstruction of meaning by the reader, involving questioning, deconstruction, and the notion of the "death of the author."

Conclusions

Overall, study is understood not merely as a mechanical or surface-level activity, but as a complex and multidimensional process encompassing cognitive, social, cultural, and linguistic dimensions, and it is regarded as a tool for self-inquiry. In the political identity of the curriculum, the concept of "Study" refers to a form of interaction and interpretation through which learners engage with the texts, contents, and messages embedded within the curriculum. This notion is primarily examined within critical educational theories and cultural studies, emphasizing the learner's ability to understand, analyze, and reinterpret the ideological and

political messages conveyed by the curriculum. In this sense, reading is viewed as a social and political process in which learners actively interact with content and construct meaning within their own cultural, social, and political contexts. Such study goes beyond mere comprehension of text and involves critical reflection on the hidden ideologies and assumptions underlying the curriculum. Within the autobiographical identity of the curriculum, study involves examining and interpreting the meanings embedded in lived experiences, which can contribute to the formation of both personal and collective identity. Here, study is not limited to written texts; rather, it encompasses “Study life” and uncovering the meaning of personal experiences within educational contexts. This perspective emphasizes that learning and curriculum should not only transmit knowledge but also provide opportunities for self-understanding, reflection, and the reconstruction of individual and collective identity. Similarly, in the phenomenological identity of the curriculum, study is not considered an instrumental activity but a bridge to the world of meaning and lived experience—a perspective that can fundamentally reshape approaches to curriculum design and implementation. In the feminist identity of the curriculum, the concept of reading supports the development of individual capacities for questioning, critique, and reconsideration of dominant social and cultural norms. This form of study encourages learners to approach texts not merely with acceptance but with an awareness of underlying ideologies and structures of power. In the aesthetic identity of the curriculum, study serves as a means for cultivating critical thinking, creativity, and deeper engagement with texts and the arts, thereby enriching the learning experience and fostering students’ cultural and artistic identities. Finally, within the postmodern identity of the curriculum, study is no longer a passive activity in which the reader uncovers a predetermined meaning; instead, it becomes a creative, interpretive, and context-dependent process in which the reader and the text mutually shape one another.

Acknowledgements

The author sincerely expresses appreciation to the esteemed reviewers for providing valuable structural and scholarly insights.

Ethical considerations

The author affirms that all ethical principles have been observed in conducting and publishing this scientific research.

Funding

The author states that no financial support or funding source has been reported for this study.

Conflict of interest

The author declare no conflict of interest.

تبیین مفهوم «خواندن» در مطالعات برنامه درسی

مرتضی بازدار قمچی قیہ^۱

۱. گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

استناد: بازدار قمچی قیہ، مرتضی (۱۴۰۴). تبیین مفهوم «خواندن» در مطالعات برنامه درسی. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۳۱(۳)، ۷۰-۵۷. <https://doi.org/10.61882/publilj.2025.2072165.1027>

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۲/۱۴

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۲/۰۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۲۳

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۶/۰۵

نویسنده مسئول:

مرتضی بازدار قمچی قیہ

پست الکترونیکی:

M.Bazdar@cfu.ac.ir

کلیدواژه‌ها:

خواندن،

خودپژوهی،

برنامه درسی،

هویت‌های برنامه درسی

چکیده

هدف: هدف این پژوهش تبیین مفهوم «خواندن» در مطالعات برنامه درسی است.

روش: رویکرد حاکم بر این پژوهش کیفی بوده و در آن از روش کتابخانه‌ای اکتشافی استفاده می‌شود. منابع گردآوری داده‌های این پژوهش، کتاب‌ها، مقالات و نوشته‌های مکتوب در مورد موضوع است. پس از بررسی و مطالعه منابع انتخاب شده با توجه به هدف پژوهش، داده‌های لازم گردآوری و در جهت پاسخ به مسئله اصلی پژوهش سازماندهی و ارائه می‌شود.

یافته‌ها: خواندن که به عنوان یک مهارت شناختی است در حوزه برنامه درسی معانی دیگری نیز دارد. برنامه درسی دارای هویت‌های چندگانه از قبیل هویت سیاسی، اتوبیوگرافی، پدیدارشناسی، فمینیستی، زیبایی‌شناختی و پست مدرنیسم است. در هویت سیاسی برنامه درسی، خواندن به معنای درک و بازتفسیر پیام‌های سیاسی و ابزاری برای رهایی‌بخشی است. در هویت اتوبیوگرافی برنامه درسی، خواندن به معنای خودشناسی و باز تعریف هویت فردی است. در هویت پدیدارشناسی برنامه درسی، خواندن به عنوان یک فعالیت عمیق و انسانی، تشکیل و بازسازی هویت است. همچنین در هویت فمینیستی برنامه درسی، خواندن به عنوان برجسته کردن صداها و حاشیه‌ای، مقابله با هنجارهای جنسیتی است. در هویت زیبایی‌شناختی برنامه درسی نیز این مفهوم شامل فرآیند درگیر شدن با احساسات، شناخت دنیای درونی خود و دیگران است و در نهایت در هویت پست مدرنیسم برنامه درسی به معنای تفسیر و بازسازی معنا توسط خواننده، پرسش‌گری و ساختارشکنی و مرگ مؤلف است.

نتیجه‌گیری: در مجموع خواندن علاوه بر معنای مکانیکی یا سطحی، به عنوان یک فرآیند پیچیده و چندبعدی در نظر گرفته می‌شود که شامل جنبه‌های شناختی، اجتماعی، فرهنگی و زبانی است و به عنوان ابزاری برای خودپژوهی تلقی می‌شود.

مقدمه

آموزش و پرورش در طول تاریخ بشر، بیش از هر فعالیت اجتماعی دیگر اهمیت داشته است. در بیان اهمیت تعلیم و تربیت کافی است گفته شود که تحقق گوهر آدمی منوط بدان بوده و فعالیت‌هایی که تحت عنوان آموزش و پرورش در مورد انسان اعمال می‌شود، شرط لازم رشد و تکامل است. از طریق آموزش و پرورش صحیح می‌توان برای مردم، زندگی بهتر و مرفه‌تری ایجاد نمود و بر عکس در صورت عدم توجه به نیازها و خواسته‌های افراد و تحت روش‌ها و اصول نادرست، وسیله سقوط و نابودی آنها را فراهم آورد. برنامه درسی یکی از عناصر اصلی آموزش و پرورش است که تأثیر مستقیمی بر کیفیت فرایند یادگیری دارد. برنامه درسی به عنوان نقشه راه، اهداف آموزشی و محتوای مورد نیاز برای یادگیری را مشخص می‌کند.

Authors retain the copyright and full publishing rights.

Published by Iran Public Libraries Foundation. This article is an open access article licensed under the <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

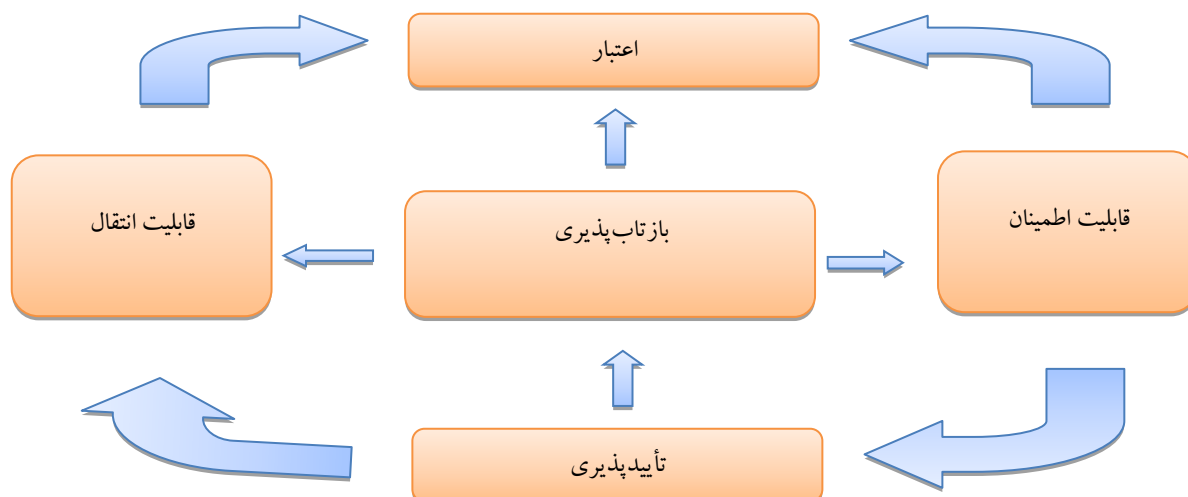
این امر به معلمان و دانش‌آموزان کمک می‌کند تا بدانند چه چیزهایی را یاد بگیرند و چگونه یادگیری را سازمان‌دهی کنند. از طرفی رشته مطالعات برنامه درسی^۱ یکی از شاخه‌های علوم تربیتی است که به بررسی، طراحی، توسعه، ارزیابی و اصلاح برنامه‌های درسی می‌پردازد. این رشته به موضوعات مختلفی از جمله فلسفه آموزش، اهداف آموزشی، روش‌های تدریس، محتوای آموزشی و ارزیابی یادگیری می‌پردازد. هدف اصلی این رشته ارتقای کیفیت آموزش و یادگیری از طریق تدوین و اجرای برنامه‌های درسی کارآمد و مناسب برای نیازهای فردی و اجتماعی است. اگرچه باید به برنامه ریزی درسی به عنوان یک فعالیت مهم رشته برنامه درسی نگریسته شود و اینکار برای نظام‌های آموزشی بسیار مهم و اساسی است، اما امروزه دغدغه رشته برنامه درسی به عنوان مطالعات برنامه درسی تنها حل و فصل امور معمولی نیست (Fathi Vajargah, 2021). از طرفی پاینار (Pinar, 2007) برنامه درسی را محلی برای اندیشه‌ورزی تعریف می‌کند، محلی که در آن انسان‌ها تلاش می‌کنند خود و جهانی که در آن زندگی می‌کنند تعریف کنند. از طرف دیگر، متخصصان و محققان مطالعات برنامه درسی به عنوان یک رشته علمی، نظریه‌ها و روش‌های مختلف علوم اجتماعی و دیگر رشته‌های علوم انسانی را به کار می‌برند. مورخان، فیلسوفان و منتقدان اجتماعی همانند روانشناسان و جامعه‌شناسان علاقمند به سؤالات برنامه درسی هستند و این سؤالات را با روش‌های متناسب با رشته خودشان مورد بررسی قرار می‌دهند. بسیاری از محققان حوزه برنامه درسی ایده‌ها و مفاهیم رشته‌های دیگر را در این حوزه به کار نمی‌برند. بلکه آنها همان مفاهیمی را به کار می‌برند که افراد متخصص و عموم مردم با آنها آشنایی دارند و روش آنها برای عموم افراد، روزنامه‌نگاران آشناست و همه در فعالیت‌های روزمره با آنها روبه‌رو هستیم. روش‌هایی از قبیل مشاهده دقیق، مصاحبه، حل مسئله و ... لذا برای پاسخ به سؤالات متعدد نیازمند توجه به مفاهیم و مسایل متعدد است (Walker, 2003). یکی از مفاهیمی که در مطالعات برنامه درسی معانی چندبعدی دارد، مفهوم «خواندن»^۲ است. به طور کلی «خواندن» اساسی‌ترین وسیله آموزش است و دانش‌آموز با کسب مهارت و پیشرفت در آن، بهتر قادر خواهد بود تا در هر یک از امور زندگی، معلومات لازم را کسب کند. خواندن آغاز آموزش و آموزش آغاز پرورش است. آموزش و پرورش با خواندن آغاز می‌شود و خواندن آغاز حرکت از تاریکی و جهل به سوی نور و روشنایی است. خواندن و نوشتن سرآغاز شعور، بصیرت و شناخت انسان‌ها است. در دائرةالمعارف کتاب جهانی، خواندن، توانایی درک و فهم کلمات نوشتاری و چاپی و ابزار عمده دانش محسوب می‌شود. علاوه بر آن، مفهوم «خواندن» در مطالعات برنامه‌درسی به‌طور عمده به فرآیند یادگیری و توسعه مهارت‌های زبانی و شناختی افراد در راستای درک، تحلیل، و تولید معانی از متون نوشتاری و شفاهی اشاره دارد. در این زمینه، خواندن فراتر از یک فعالیت صرفاً مکانیکی یا سطحی است و به‌عنوان فرآیندی پیچیده و چندبعدی در نظر گرفته می‌شود که شامل جنبه‌های شناختی، اجتماعی، فرهنگی و زبانی است (Pinar, 2007). با این حال، گستردگی رشته مطالعات برنامه درسی و برداشت‌های متنوع و گاه متعارض از مفهوم «خواندن»، سبب شده است که در طراحی و اجرای برنامه‌های درسی، نوعی پراکندگی و عدم انسجام مشاهده شود. برخی رویکردها خواندن را صرفاً ابزاری برای انتقال اطلاعات می‌دانند، در حالی که برخی دیگر آن را تجربه‌ای تربیتی و فرهنگی برای پرورش تفکر انتقادی و هویت‌یابی قلمداد می‌کنند. از این رو، مسئله اصلی پژوهش حاضر آن است که تبیین عمیق‌تر مفهوم خواندن در برنامه درسی می‌تواند این ابهام‌ها و پراکندگی‌ها را کاهش دهد و چارچوبی نظری فراهم آورد که برنامه‌ریزان، معلمان و پژوهشگران را در اتخاذ رویکردی منسجم‌تر یاری رساند. چنین تبیینی نه تنها به بازنمایی در اهداف و محتوای درسی منجر می‌شود، بلکه می‌تواند کیفیت یادگیری و تجربه‌های تربیتی فراگیران را نیز بهبود بخشد. از این نظر، هدف اصلی این پژوهش تبیین مفهوم «خواندن» در مطالعات برنامه درسی به عنوان ابزاری برای خودپژوهی و خودسازی است. این پژوهش به دنبال پاسخ به این سؤال است که مفهوم «خواندن» در مطالعات برنامه درسی چگونه تبیین می‌شود و چه برداشت‌ها و رویکردهای مختلفی از خواندن در ادبیات مطالعات برنامه درسی وجود دارد.

روش پژوهش

این پژوهش مبتنی بر رویکرد کیفی بوده و در آن از روش کتابخانه‌ای اکتشافی استفاده می‌شود. منابع گردآوری داده‌های این پژوهش، کتب، مقالات و نوشته‌های مکتوب در مورد موضوع است. پس از بررسی و مطالعه منابع انتخاب شده با توجه به هدف پژوهش، داده‌های لازم گردآوری و در جهت پاسخ به مسئله اصلی پژوهش سازماندهی و ارائه می‌شود. برای افزایش اعتبار یافته‌های پژوهش، سه نفر از متخصصان و صاحب نظران حوزه مطالعات برنامه درسی نظرات خود را در خصوص پژوهش بیان کرده و اصلاحات متناسب با نظرات آنها اعمال شده است. علاوه بر آن، قابلیت اعتماد در پژوهش‌های کیفی از چهار عنصر باورپذیری، انتقال‌پذیری، تصدیق‌پذیری و اطمینان‌پذیری تشکیل شده است که در پژوهش حاضر مد نظر قرار گرفته است. در پژوهش حاضر محقق برای دستیابی به معیارهای فوق اقدامات زیر را انجام داده است که به صورت خلاصه ارائه می‌شود: داده‌های خام و گردآوری و ثبت آنها، تقلیل داده‌ها از طریق خلاصه کردن و یادداشت‌های کوتاه، بازسازی داده‌ها براساس مقوله‌های بکارگرفته شده، یادداشت‌ها و تفسیرهای شخصی.

1. Curriculum Studies

۲. معادل انگلیسی واژه «خواندن» «Reading & Study» است. به نظر نگارنده «Study» که معنای کلی تری دارد و معنای «Reading» را نیز شامل می‌شود. لذا در این پژوهش «study» در نظر گرفته شده است.

شکل ۱. مدل پیشنهادی (لینکولن و کوبا) جهت ارزیابی قابلیت اعتماد در پژوهش‌های کیفی

مدل فوق به صورت یک فرایند پویا و مداوم در نظر گرفته شده است. در این مدل، هر بخش ارائه‌دهنده اطلاعاتی در مورد بخش بعدی است. معیارهای اعتماد‌پذیری، مبین بخش‌های مختلف پژوهش کیفی بوده که موجب توانایی پژوهشگر در ارزیابی هر بخش از پژوهش در طی یا پس از مطالعه شده است.

یافته‌ها

در این بخش، یافته‌های پژوهش پیرامون تبیین مفهوم «خواندن» در برنامه درسی ارائه می‌شود. یافته‌ها به منظور پاسخ به سؤال اصلی سازماندهی شده‌اند تا نشان دهند برداشت‌ها و رویکردهای مختلف از خواندن و ابعاد شناختی، اجتماعی، فرهنگی و زبانی آن چگونه در مطالعات برنامه درسی تبیین شده‌اند.

۱. مفهوم «خواندن»

- درهویت سیاسی برنامه درسی در مطالعات برنامه‌درسی، مفهوم خواندن به‌طور کلی در چهار سطح زیر بررسی می‌شود (Pinar, 2007).
- خواندن به‌عنوان مهارت شناختی: این بعد از خواندن به فرآیندهای ذهنی و شناختی فرد در هنگام درک متون اشاره دارد. به عبارت دیگر، خواندن در این سطح شامل توانایی فرد در شناسایی کلمات، تجزیه و تحلیل جملات، درک معانی و پردازش اطلاعات است.
 - خواندن به‌عنوان فرآیند اجتماعی و فرهنگی: در این رویکرد، خواندن نه‌تنها به‌عنوان یک مهارت فردی، بلکه به‌عنوان یک عمل اجتماعی و فرهنگی دیده می‌شود. این مفهوم به تأثیرات زمینه اجتماعی و فرهنگی در شکل‌دهی به نحوه خواندن و درک متون اشاره دارد. برای مثال، تفاوت‌های فرهنگی، سیاسی و اقتصادی می‌توانند بر شیوه و اهداف خواندن افراد تأثیر بگذارند.
 - خواندن به‌عنوان عمل ارتباطی: این دیدگاه خواندن را به‌عنوان یک فرایند ارتباطی در نظر می‌گیرد که در آن خواننده با نویسنده یا سایر خوانندگان ارتباط برقرار می‌کند. این رویکرد بر تعاملات میان فردی و مفهوم تولید و دریافت معنا تأکید دارد.
 - خواندن به‌عنوان فرآیند یادگیری: در این سطح، خواندن به‌عنوان یکی از ابزارهای اصلی برای یادگیری و کسب دانش در نظر گرفته می‌شود. دانش‌آموزان از طریق خواندن نه‌تنها به اطلاعات دسترسی پیدا می‌کنند، بلکه مهارت‌های تفکر انتقادی، تحلیل و تجزیه و تحلیل را نیز توسعه می‌دهند (Pinar, 2007).

در مجموع باید گفت که مفهوم «خواندن» در مطالعات برنامه‌درسی به‌طور مداوم در حال تحول است و همواره با تغییرات فرهنگی، اجتماعی و فناوری همراه است. از این‌رو، برنامه‌ریزی و طراحی برنامه‌های درسی باید با توجه به این ابعاد و پیچیدگی‌های خواندن، اهداف و راهبردهای مناسبی را برای پرورش مهارت‌های خواندن در دانش‌آموزان فراهم کند. به عبارتی مفهوم «خواندن» در هویت سیاسی برنامه درسی به معنای نوعی تعامل و تفسیر است که دانش‌آموزان یا افراد از متون، محتواها و پیام‌های موجود در برنامه درسی دارند. این مفهوم بیشتر در حوزه نظریه‌های انتقادی آموزش و مطالعات فرهنگی مورد بررسی قرار می‌گیرد و به توانایی مخاطب برای درک، تحلیل و بازتفسیر پیام‌های ایدئولوژیک و سیاسی برنامه درسی اشاره دارد. در ادامه مفهوم خواندن در دیدگاه نوفهم‌گرایی در مطالعات برنامه درسی و نیز دیدگاه چند نفر از صاحب‌نظران حوزه هویت سیاسی برنامه درسی در ارتباط با آن، با جزئیات بیشتری بررسی می‌شود.

۱-۱. مفهوم خواندن در دیدگاه نوفهم‌گرایی برنامه درسی

یکی از دیدگاه‌های تأثیر گذار در حوزه برنامه درسی نوفهم‌گرایی است. در دیدگاه نوفهم‌گرایی مفهوم «خواندن» به معنای فرآیندی چندلایه و پیچیده فراتر از برداشت سنتی از خواندن به‌عنوان فعالیتی مکانیکی یا صرفاً انتقال اطلاعات است. در این دیدگاه، خواندن نه‌تنها به معنای درک معنای متن، بلکه به‌عنوان یک فعالیت تفسیرگرانه و خلاقانه در نظر گرفته می‌شود که در آن خواننده فعالانه با متن در تعامل است. در دیدگاه نوفهم‌گرایی «خواندن» فرآیندی فعال، پویا و مبتنی بر تعامل ذهنی خواننده با متن است. بر اساس این رویکرد، خواندن تنها دریافت اطلاعات از متن نیست، بلکه کنشی تفسیری و خلاقانه است که در آن خواننده با استفاده از پیش‌زمینه‌ها، دانش قبلی و تجربیات شخصی خود معنا را می‌سازد. نوفهم‌گرایان معتقدند که معنا در متن وجود ندارد، بلکه از تعامل میان خواننده و متن ایجاد می‌شود. خواننده نه تنها یک دریافت‌کننده منفعل نیست، بلکه نقش فعالی در شکل‌دهی به معنا ایفا می‌کند. در این دیدگاه، زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی، انتظارات خواننده، و دانش پیشین او از اهمیت بالایی برخوردارند. به همین دلیل، هر خواننده ممکن است برداشتی متفاوت از یک متن داشته باشد (Rosenblatt, 1978).

به‌طور کلی ویژگی‌های اصلی مفهوم «خواندن» در نوفهم‌گرایی به قرار زیر خلاصه می‌شود (Rosenblatt, 1978):

- فرآیند تفسیرگرانه و دیالکتیکی: خواندن در نوفهم‌گرایی شامل فرآیندی است که خواننده به‌صورت فعال با متن وارد گفت‌وگو می‌شود. این گفت‌وگو نه‌تنها به معنای درک محتوای سطحی، بلکه به معنای کشف لایه‌های پنهان و مفاهیم ضمنی متن است.
- بازسازی معنا: در این رویکرد، معنای متن ثابت و از پیش تعیین‌شده نیست، بلکه خواننده با توجه به تجربه‌ها، پیش‌زمینه‌ها و زمینه‌های فرهنگی خود، معنای متن را بازسازی می‌کند.
- نقش ذهنیت خواننده: نوفهم‌گرایی بر اهمیت ذهنیت خواننده تأکید دارد. خواننده نه‌تنها یک دریافت‌کننده منفعل نیست، بلکه با اعمال خلاقیت و تفسیر، معنای جدیدی به متن اضافه می‌کند.
- خواندن به‌عنوان عمل فرهنگی و اجتماعی: خواندن تنها یک فعالیت فردی نیست؛ بلکه پدیده‌ای فرهنگی و اجتماعی است که تحت تأثیر بافت تاریخی، اجتماعی و فرهنگی قرار دارد. متن‌ها در زمینه‌های مختلف می‌توانند معانی متفاوتی پیدا کنند.
- تعامل متن و خواننده: در این دیدگاه، متن و خواننده دو قطب فعال هستند. متن حاوی معانی ضمنی و لایه‌های گوناگون است که خواننده با مشارکت فعال خود آنها را آشکار می‌کند.
- چندمعنایی و نسبیّت معنا: نوفهم‌گرایی به چندمعنایی و امکان برداشت‌های متنوع از یک متن تأکید دارد. این دیدگاه، خواندن را فرآیندی می‌داند که در آن، هر خواننده ممکن است برداشتی منحصر به فرد و متفاوت داشته باشد (Rosenblatt, 1978).

۱-۲. مفهوم «خواندن» در دیدگاه پائولو فریره

پائولو فریره، فیلسوف و نظریه‌پرداز آموزش و پرورش برزیلی، در نظریه "آموزش رهایی‌بخش" خود به اهمیت خواندن و نوشتن به‌عنوان ابزارهای رهایی‌بخش برای افراد تأکید می‌کند. از دیدگاه فریره، خواندن تنها به معنای رمزگشایی کلمات نیست، بلکه فرآیندی عمیق‌تر و چندلایه برای فهمیدن جهان و دگرگون کردن آن است. در اینجا جزئیات بیشتری از این دیدگاه آورده شده است (Freire, 1970):

- خواندن کلمات و خواندن جهان: فریره معتقد است که خواندن تنها شامل شناخت حروف و کلمات نیست، بلکه شامل "خواندن جهان" است. به عبارت دیگر، خواندن به معنای فهمیدن موقعیت‌های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، و فرهنگی است که افراد در آن زندگی می‌کنند. خواندن باید فرد را قادر سازد تا واقعیت خود را تحلیل کند، به پرسش‌های انتقادی پاسخ دهد و به دنبال راه‌های تغییر آن باشد.
- خواندن به‌عنوان عمل انتقادی: فریره خواندن را یک عمل انتقادی می‌داند. او باور دارد که افراد باید نه‌تنها متن را، بلکه زمینه تاریخی و اجتماعی‌ای که متن در آن نوشته شده است نیز تحلیل کنند. این نوع خواندن به افراد کمک می‌کند تا روابط قدرت، بی‌عدالتی‌ها و ساختارهای سرکوبگرانه را در جامعه بشناسند.
- هدف از خواندن، آگاهی انتقادی و عمل تغییر: هدف اصلی خواندن در نظریه فریره، رسیدن به "آگاهی انتقادی" است. این به معنای درک عمیق‌تر از مسائل جهان و توانایی اقدام برای تغییر آنهاست. خواندن از دیدگاه فریره، به نوعی فرآیندی رهایی‌بخش است که به افراد اجازه می‌دهد از سرکوب‌ها و محدودیت‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی خود فراتر روند.
- تعامل دیالوژیک در خواندن: فریره بر اهمیت "دیالوگ" در فرآیند یادگیری و خواندن تأکید دارد. خواندن نباید یک عمل منفعل باشد، بلکه باید از طریق تبادل نظرات و بحث‌های انتقادی با دیگران انجام شود. این فرآیند دیالوژیک، به افراد کمک می‌کند تا از دیدگاه‌های خود فراتر رفته و جهان را از زوایای مختلف ببینند.
- رهایی از آموزش بانک‌گونه: فریره خواندن را وسیله‌ای برای رهایی از سیستم آموزشی "بانک‌گونه" می‌داند که در آن دانش‌آموزان به‌عنوان گیرنده‌های منفعل اطلاعات در نظر گرفته می‌شوند. وی بر روش‌هایی تأکید می‌کند که در آن دانش‌آموزان به فعالانه در فرآیند یادگیری شرکت کنند و خواندن را به‌عنوان ابزاری برای خلاقیت و عمل در نظر گیرند.

- ارتباط با زندگی واقعی: یکی از اصول مهم در دیدگاه فریره این است که متن‌هایی که خوانده می‌شوند باید با زندگی روزمره و تجربیات واقعی یادگیرندگان مرتبط باشند. این رویکرد کمک می‌کند تا یادگیری نه تنها معنادارتر شود، بلکه به ابزاری برای تغییر واقعی زندگی تبدیل شود (Freire, 1970).

۳-۱. مفهوم «خواندن» در دیدگاه پاینار

- ویلیام اف. پاینار یکی از نظریه‌پردازان برجسته در حوزه برنامه درسی و مطالعات تربیتی و یکی از سردمداران نهضت نوفهم‌گرایی است. وی مفهوم «خواندن» را از دیدگاه پدیدارشناسانه و اگزیستانسیالیستی بررسی می‌کند. او خواندن را فراتر از یک فعالیت مکانیکی و انتقال دانش صرف می‌داند و آن را یک فرآیند عمیق تفکر، تجربه، و درک وجودی می‌بیند. از دیدگاه پاینار، خواندن نه فقط به معنای رمزگشایی از متن، بلکه به معنای ارتباطی عمیق‌تر با متن، خود و جهان است. او بر این باور است که خواندن می‌تواند به فرد کمک کند تا با تجربه‌های خود و دیگران مواجه شده، به معنای عمیق‌تری از زندگی دست یابد و به بازتاب وجودی برسد. در این دیدگاه، خواندن یک تجربه شخصی است که به شکل‌گیری هویت و درک پیچیدگی‌های زندگی کمک می‌کند. از دیدگاه پاینار، خواندن نه فقط به معنای رمزگشایی از متن، بلکه به معنای ارتباطی عمیق‌تر با متن، خود و جهان است. او بر این باور است که خواندن می‌تواند به فرد کمک کند تا با تجربه‌های خود و دیگران مواجه شده، به معنای عمیق‌تری از زندگی دست یابد و به بازتاب وجودی برسد. در این دیدگاه، خواندن یک تجربه شخصی است که به شکل‌گیری هویت و درک پیچیدگی‌های زندگی کمک می‌کند (Pinar, 2007). به طور کلی مفهوم خواندن از دیدگاه پاینار دارای ویژگی‌های زیر است:
- خواندن به‌عنوان فرآیند پیچیده تفسیر: پاینار خواندن را در ارتباط با مفهوم «بازاندیشی کورره»^۱ تعریف می‌کند. او معتقد است که خواندن باید به خواننده این امکان را بدهد که به درون خود بنگرد، تجارب زیسته‌اش را بازاندیشی کند و در نتیجه معنای تازه‌ای از زندگی و موقعیت خود بیابد.
 - خواندن و گفت‌وگو با متن: از دیدگاه پاینار، خواندن نوعی «گفت‌وگو» با متن است که در آن خواننده نه تنها به معنای صریح متن توجه می‌کند، بلکه تلاش می‌کند تا لایه‌های پنهان و ضمنی آن را کشف کند. این تعامل به خواننده کمک می‌کند تا نگاه عمیق‌تری به خود و جهان پیدا کند.
 - خواندن در خدمت تحول شخصی و اجتماعی: پاینار معتقد است که خواندن باید ابزاری برای تحول شخصی و اجتماعی باشد. این فرآیند به خواننده امکان می‌دهد که روابط پیچیده میان خود و دیگران را درک کرده و در برابر بی‌عدالتی‌های اجتماعی حساس‌تر شود.
 - تأکید بر پیوند میان خواندن، خودآگاهی و اخلاق: وی خواندن را به‌عنوان فرآیندی اخلاقی و خودآگاهانه معرفی می‌کند که از طریق آن خواننده به ارزش‌های انسانی و مسئولیت‌های خود نسبت به جامعه آگاه می‌شود (Pinar, 2007).
- علاوه بر این آنچه که در دیدگاه پاینار در ارتباط با مفهوم «خواندن» برجسته شده است، توجه به بُعد خودسازی از طریق عمل «خواندن» است. مطالعه نه تدریس، مقر آموزش و تربیت است. برخلاف خواندن به قصد امتحان و انباشت مطالب، مطالعه خودگام (خودآموز) بوده و پایان آن نامتناهی است. مطالعه از بازسازی ذهنی و اجتماعی که از طریق دانش آکادمیک و زندگی روزمره بین دانش عامه و تخصصی جریان دارد، حمایت می‌کند (Pinar, 2015). مطالعه و خواندن همانند دعا و عبادت یک روش وجودی است. این یک عمل اخلاقی است (Block, 2007).
- مک کلین تاک بحث خود را برای مطالعه در برابر آموزش با توجه به موتین^۲ آغاز کرد کسی که به اعتقاد مک کلین تاک خود را درگیر یک پروژه در حال انجام «خود تربیتی»^۳ کرد. فرایندی که در آن مطالعه یک مکان همانطور که مک کلین تاک نیز در عنوان مقاله خود به آن اشاره کرده است. از نظر موتین، آن مکان که به عنوان دیوار مطالعه وی بود و گفته‌هایی نیز بر آن افزود، فرایند «خودسازی»^۴ را از طریق ایجاد یک «تزکیه نفس»^۵ و «خود اندیشی»^۶ را در حین زندگی روزمره تحریک کرد. مک کلین تاک با افزودن به گفته‌های الحاق شده بر آن دیوار، نظریه‌پردازی کرد و خودسازی وی را تحریک کرد. موتین تنها کسی نبود که مطالعه را بر آموزش ترجیح می‌داد. مک کلین تاک یکی از این افراد را اراسموس نام برد و به نقل از وی گفت: اگر بینم ترویج مطالعه مفید است از هیچ کاری دریغ نمی‌کنم. وی کار ویراستاری خود را با هدف فراهم کردن آثار و ادبیات مهم برای مطالعه شخصی توجیه کرد. هدف مک کلین تاک در نوشته‌هایش، برای مثال به کتاب راهنمای شوالیه مسیحی^۷ اشاره می‌کند، حمایت از خودسازی است. مک کلین تاک خاطر نشان می‌کند که یاددهی و یادگیری ممکن است دانش را منتشر کند اما مطالعه «فهم» را امکان‌پذیر می‌سازد (Pinar, 2015).

1. Currere
2. Montaigne
3. self- education
4. self-formation
5. self-culture
6. self- reflection
7. The Handbook of the Christian Knight

خودسازی هیچ استنادی را مشخص نمی‌کند و بهترین شیوه‌ها را نشان نمی‌دهد زیرا که مسیرهای مطالعه بسیار زیاد است. مطالعه نه از انطباق غیرانتقادی با آموزش، بلکه از تمایل با اعمال کنترل بر روابط متغیر بین خود و شرایط ناشی می‌شود. در حالی که من تمایل به «کنترل» را رد می‌کنم اما از ظرفیت مطالعه برای مخالفت با «انطباق» استقبال می‌کنم. عبارت پایانی مک کلین تاک که به پیوند بین خود و شرایط اشاره می‌کند، موقعیت تاریخی و فرهنگی «خود»^۱ را تصدیق می‌کند. مک کلین تاک می‌گوید که ما از طریق مطالعه، شخصیت خود را بر نقش‌های مختلف در زندگی تحمیل می‌کنیم (به عبارتی از طریق مطالعه نقش‌های متعددی را در زندگی می‌پذیریم). مفهوم مطالعه از دیدگاه مک کلین تاک گسترده است و به هیچ وجه به برنامه درسی رسمی^۲ محدود نیست. فراگیر از طبیعت، ایمان و عقل استفاده می‌کند و این عوامل وضعیت وی را مشخص می‌کنند و او را قادر می‌سازند تا اقتضای زمان، مکان و شرایط را به «هدف محقق‌شده» تبدیل کنند. پژوهاک‌های سارتر در اینجا مشخص است. اگر به جای زیبایی‌شناسی به جنسیت «هدف محقق‌شده» بپردازیم، می‌توانیم حس خلاقانه فردی و اجتماعی مطالعه را درک کنیم. مک کلین تاک توضیح می‌دهد که در هنر مطالعه تمام فرهنگ به طور بالقوه می‌تواند آموزشی شود. در این سنت دیرینه مطالعه مقرر و مرکز آموزش و پرورش است. مک کلین تاک به ما می‌گوید که نه آموزش، نا یادگیری بلکه مطالعه فرایند آموزش و پرورش را تشکیل می‌دهد دیدگاهی که مبتنی بر فردیت، خودمختاری و خلاقیت است (این سه مورد باهم مرتبط هستند). مک کلین تاک همانند سارتر بر اهمیت «ویژگی»^۳ ما تأکید می‌کند، اینکه ما بیشتر از آن چیزی می‌شویم که تحت تأثیر قرار می‌گیریم و اینکه ما (در اینجا وی رورتی را پیش‌بینی می‌کند) با درگیر شدن آزادانه و خلاقانه در شرایطمان، خود را بازسازی می‌کنیم. این چنین بیانیه‌ای رشته‌های خاصی از سنت پیشرفت‌گرایی را یادآوری می‌کند هر چند این اطمینان وجود ندارد ما می‌توانیم آزادی را برای خلاقیت آموزش دهیم چه رسد به فردیت و استقلال. بلکه از منظر مطالعه، خودسازی از بازسازی فردی آنچه که در اطراف و درون ماست ناشی می‌شود. مک کلین تاک پیشنهاد می‌کند که این ظرفیت برای انتخاب، تمرکز و برای قضاوت راز بزرگی است که باید حل شود. به نظر من این همان رازی است که خودزیست‌نگاری قصد ندارد آن را حل کند بلکه آن را به تصویر می‌کشد و پیچیده می‌کند. مک کلین تاک به سرعت این دیدگاه ساده‌لوحانه را از ساختار و نیروی «خود» با استناد به اروس^۴ نیروی انتظار^۵، نیروی بارور که میل ولع فرد را تحریک می‌کند، پیچیده می‌کند. وی اروس را نه با فروید بلکه با ارسطو مرتبط می‌داند اما در انتخاب واژه‌ها برای توصیف اروتیسم و تأثیر ساختاری آن یعنی «غایت‌شناسی سیری‌ناپذیر و چند شکلی»^۶ این دو باهم ادغام می‌شوند. جوزف شواب^۷ نیز اروس را با مطالعه و به طور خاص با آموزش لیبرال مرتبط می‌کند: نه تنها ابزار بلکه اهداف آموزش لیبرال نیز شامل اروس است. زیرا غایت نه تنها دانش به دست آمده را شامل می‌شود بلکه دانش مورد نظر و دانش جستجو شده را نیز شامل می‌شود. تحلیل بلاک نشان می‌دهد که چنین تمایلی به صورت آموزشی از طریق مطالعه بیان می‌شود (Pinar, 2015).

۲. مفهوم خواندن در هویت اتوبیوگرافی برنامه درسی

مفهوم «خواندن» در هویت اتوبیوگرافی برنامه درسی را می‌توان به‌عنوان بخشی از فرآیند خودشناسی و بازتعریف هویت فردی و اجتماعی در بستر یادگیری و آموزش در نظر گرفت. در این رویکرد، «خواندن» فراتر از عمل فیزیکی و شناختی خواندن متون است؛ بلکه به مثابه یک فرآیند تفسیری و تجربی درک می‌شود که طی آن افراد، خود و جهان پیرامونشان را بازتعریف می‌کنند. در این دیدگاه، برنامه درسی به مثابه یک روایت یا داستان در نظر گرفته می‌شود که دانش‌آموزان و معلمان در آن نقش‌های فعال دارند. «خواندن» در این زمینه شامل خواندن زندگی خود است که در آن افراد با بررسی تجربیات شخصی، باورها، ارزش‌ها و روایت‌های زندگی‌شان به خودشناسی دست می‌یابند. همچنین شامل خواندن دیگران است که در آن درک دیدگاه‌ها، روایت‌ها و تجربیات دیگران به توسعه همدلی و درک عمیق‌تر از تنوع فرهنگی و انسانی کمک می‌کند. در نهایت شامل خواندن جهان است که از طریق آن درک مفاهیم، ساختارها و پدیده‌های اجتماعی و فرهنگی فراهم می‌شود که افراد در آنها زندگی می‌کنند (Goodson & Gill, 2011).

ارتباط با هویت

گودسون و گیل (Goodson & Gill, 2011) معتقدند که خواندن فقط یک فعالیت شناختی نیست، بلکه یک فرآیند اجتماعی-فرهنگی است که می‌تواند به شکل‌دهی و بازسازی هویت افراد کمک کند. افراد از طریق خواندن متون مختلف با دیدگاه‌های جدید روبرو می‌شوند، تجربیات گذشته خود را بازنگری می‌کنند و درک تازه‌ای از خود و جهان به دست می‌آورند.

1. self
2. official curriculum
3. particularity
4. Eros
5. expectant
6. insatiable, polymorphous teleology
7. Joseph Schwab

«خواندن» در هویت اتوبیوگرافی برنامه درسی به‌طور مستقیم با ساختن هویت مرتبط است. از طریق تعامل با متون، تجربیات و جهان سه بُعد هویت تشکیل و تقویت می‌شود. هویت فردی که افراد می‌توانند درباره خودشان بازاندیشی کنند و معنای جدیدی برای هویتشان بیابند. هویت اجتماعی که از طریق درک و تعامل با روایت‌های دیگران، افراد به هویت‌های جمعی و اجتماعی شکل می‌دهند. هویت فرهنگی که مواجهه با متون فرهنگی و تاریخی می‌تواند به افراد کمک کند تا جایگاه خود را در بستر فرهنگی و تاریخی بهتر درک کنند (Goodson & Gill, 2011).

این مفهوم از «خواندن» به‌ویژه در آموزش انتقادی و برنامه درسی انتقادی بسیار مورد توجه قرار گرفته است، زیرا به افراد امکان می‌دهد که نقش فعالی در ساختن دانش و هویت خود ایفا کنند. از این منظر فرآیند خواندن (به معنای گسترده‌تر آن) در برنامه درسی، به دانش‌آموزان و معلمان اجازه می‌دهد تا با روایت تجربیات شخصی خود، به درک عمیق‌تری از خود، دیگران و جهان دست یابند. در نتیجه، خواندن به فرآیندی تبدیل می‌شود که از طریق آن هویت فردی و اجتماعی شکل می‌گیرد و به اشتراک گذاشته می‌شود.

۳. مفهوم «خواندن» در هویت پدیدارشناسی برنامه درسی

یکی دیگر از هویت‌ها و چشم‌اندازهای جدید برنامه درسی، هویت پدیدارشناسی است که مرزهای جدیدی را گشوده و زمینه‌هایی عمیق برای پژوهش فراهم کرده است. پدیدارشناسی عبارت است از مطالعه پدیده‌ها و نیز نحوه تجلی و نمود آنها در تجربه و آگاهی یا هشیاری ما است (Fathi Vajargah, 2023). مفهوم «خواندن» در چارچوب پدیدارشناسی برنامه درسی به عنوان یک عمل صرفاً مکانیکی یا فنی تلقی نمی‌شود. در پدیدارشناسی برنامه درسی، مفهوم «خواندن» به‌عنوان یک فعالیت عمیق و انسانی مورد تأمل قرار می‌گیرد که فراتر از فرآیند مکانیکی دریافت اطلاعات است. این مفهوم در این چارچوب به تجربه‌ای اصیل و معنادار از مواجهه با متن اشاره دارد که با تفکر، تفسیر و هم‌زیستی با معنا همراه است (Grumet, 1988). پدیدارشناسان به ماهیت تجربه‌های انسانی در خواندن می‌پردازند و به چگونگی تأثیر متقابل متن و خواننده در فرآیند ایجاد معنا توجه می‌کنند. به عبارتی دیگر، در پدیدارشناسی برنامه درسی، «خواندن» به عنوان یک عمل بازنمایی و تفسیر متنی در نظر گرفته می‌شود که تحت تأثیر زمینه‌های مختلف فردی، اجتماعی و فرهنگی قرار دارد. در نتیجه، «خواندن» در این رویکرد نه تنها فرآیندی است که شامل کسب اطلاعات می‌شود، بلکه به فرد این امکان را می‌دهد تا از طریق تفسیر و درک مطالب، هویت خود را شکل داده و بازسازی کند (Van Manen, 1990). به طور کلی خواندن پدیدارشناسی شامل موارد زیر است:

- تجربه زیسته: از دیدگاه پدیدارشناسی، خواندن تجربه‌ای است که ریشه در زندگی واقعی دارد. در برنامه درسی، این مفهوم می‌تواند به معنای مواجهه با متن‌ها، پدیده‌ها یا موقعیت‌هایی باشد که به درک عمیق‌تر دانش‌آموزان از خود و جهان پیرامونشان منجر می‌شود.
 - درک و معنا: خواندن فرآیندی است که به واسطه آن یادگیرنده با معنا ارتباط برقرار می‌کند. این معنا نه تنها در متن، بلکه در تعامل فرد با زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی، و تاریخی شکل می‌گیرد.
 - بین‌الذهانی بودن: خواندن در پدیدارشناسی، عملی فردی و جدا افتاده نیست؛ بلکه یک فرآیند مشترک است که از طریق تعامل با دیگران (معلم، همسالان یا جامعه) عمیق‌تر می‌شود. این تعامل می‌تواند شامل گفت‌وگو، بحث و مشارکت در تولید معنا باشد.
 - بعد وجودی خواندن: در این رویکرد، خواندن به عنوان یک ابزار برای شناخت خود و هستی به شمار می‌رود. فرد از طریق خواندن با سوالات بنیادی درباره زندگی، هویت و جایگاه خود در جهان مواجه می‌شود (Van Manen, 1990).
- علاوه بر این گادامر^۱ در کتاب معروف خود با عنوان حقیقت و روش^۲ فرآیند فهمیدن را به صورت یک تعامل دیالکتیکی بین پیش‌دانش‌ها و پیش‌فرض‌های خواننده و متن می‌بیند. به عبارت دیگر، خواندن برای گادامر فراتر از شناسایی حقایق است؛ این یک گفت‌وگوی مستمر است که در آن خواننده با جهان معنایی متن روبه‌رو می‌شود و در این مواجهه به هویت و درک جدیدی از خود و متن دست می‌یابد. از نظر گادامر، فرآیند خواندن به معنای کشف «حقیقت» در متن نیست، بلکه نوعی بازسازی معنای آن است که از طریق دیالوگ با متن و درگیر شدن با پیش‌فرض‌های خود انجام می‌شود. او بر این باور است که هیچ معنای ثابت و از پیش تعیین‌شده‌ای در متن وجود ندارد، بلکه خواندن معنای متن را در خلال فرآیند درک و تفسیر ایجاد می‌کند. بر این اساس، فهم یک متن یا هر نوع رویداد فرهنگی، به‌عنوان یک فرآیند دیالوژیک و پویا است که در آن خواننده با متن وارد مکالمه‌ای می‌شود و به طور متقابل معنای متن و نیز هویت خود را در این تعامل دوباره می‌سازد (Gadamer, 2004).

۴. مفهوم «خواندن» در هویت فمینیستی برنامه درسی

بدون تردید جنسیت در عرصه آموزش و پرورش و مطالعات برنامه درسی یکی از قلمروهای جنجالی در طی چند دهه اخیر بوده است. جنبش فمینیسم تقریباً از دهه ۱۹۶۰ آغاز شد و از آن به بعد به عنوان یکی از هویت‌های برنامه درسی مورد توجه قرار گرفت (Fathi Vajargah, 2023). مفهوم «خواندن» در هویت فمینیستی برنامه درسی به نوعی از تعامل با متون و منابع آموزشی اشاره دارد که تلاش می‌کند

1 Gadamer

2 Truth and Method

از دیدگاه‌ها و تجارب زنان و مسائل مرتبط با جنسیت، قدرت، و هویت پرده برداری کند. این رویکرد نه تنها بر تفاسیر معمول از متون تمرکز نمی‌کند بلکه سعی دارد تا ایده‌ها، تجارب و صداهای زنان را در مرکز قرار دهد و به دنبال به چالش کشیدن ساختارهای نابرابری و تبعیض در جامعه باشد. در این رویکرد، خواندن به معنای دقت و تحلیل عمیق متون با توجه به تحلیل‌های فمینیستی است، یعنی نه تنها متن را به عنوان یک نوشته بی‌طرف و خنثی می‌بینیم بلکه از آن به عنوان ابزاری برای فهم و نقد ساختارهای اجتماعی و فرهنگی استفاده می‌کنیم که موجب سرکوب و حاشیه‌نشینی زنان می‌شود. در این راستا، خواندن به عنوان فرآیندی فعال و انتقادی در نظر گرفته می‌شود که فرد می‌بایست از طریق آن به کشف و برجسته کردن صداهای حاشیه‌ای و نادیده‌گرفته‌شده بپردازد.

در همین راستا استال (Staal, 2011) به بررسی تأثیر متون فمینیستی بر شکل‌گیری هویت‌های زنان پرداخته شده است. براین اساس مفهوم «خواندن» در هویت فمینیستی برنامه درسی به نحوه تعامل و تأثیرگذاری آموزش و محتوای درسی بر هویت‌های جنسیتی و به‌ویژه هویت‌های زنان مرتبط است. این مفهوم از منظر فمینیستی به بررسی چگونگی تولید و بازنمایی هویت‌های زنان در متون درسی می‌پردازد (Staal, 2011). استال به بررسی چگونگی ارتباط «خواندن» با هویت‌های اجتماعی، فرهنگی و جنسیتی می‌پردازد و بیان می‌کند که فرآیند خواندن نباید تنها محدود به فهم متن باشد، بلکه به فرآیندی تبدیل می‌شود که در آن افراد می‌توانند هویت‌های خود را از طریق خواندن و درک متون شکل دهند و به چالش بکشند. استال در این کتاب با تکیه بر دیدگاه‌های فمینیستی، خواندن را به‌عنوان ابزاری برای مقابله با هنجارهای جنسیتی و نهاد‌های اجتماعی می‌بیند. خواندن به‌طور فعالانه می‌تواند به فرد کمک کند تا مفاهیم و ساختارهای اجتماعی غالب را تحلیل کند و هویت‌های جدیدی را برای خود بسازد. یکی از نکات کلیدی در این اثر، تمرکز بر تأثیر متون و منابع فرهنگی بر هویت‌های زنان است. استال بر این باور است که زنان از طریق برخورد با متون و دیگر منابع فرهنگی می‌توانند جایگاه خود را در جامعه بازتعریف کنند و در برابر نهادهای قدرت و جنسیت غالب مقاومت کنند. به‌طور کلی، خواندن در این دیدگاه به‌عنوان ابزاری برای خودآگاهی و مقاومت اجتماعی دیده می‌شود که می‌تواند به فرد کمک کند تا هویت فمینیستی خود را شکل دهد و از طریق نقد و تحلیل متون، به آگاهی‌های جدیدی دست یابد (Staal, 2011).

۵. مفهوم «خواندن» در هویت زیبایی‌شناختی برنامه درسی

هدف اصلی آموزش زیبایی‌شناختی می‌تواند به عنوان یادگیری، از طریق و درباره هنر تعریف شود. به عبارت دیگر هدف اصلی آموزش زیبایی‌شناختی، پرورش سواد هنری در فراگیران است. مفهوم «خواندن» در هویت زیبایی‌شناختی برنامه درسی به‌عنوان فرآیندی فعال و خلاقانه در نظر گرفته می‌شود که فراتر از درک صرف اطلاعات، به تحلیل، تفسیر و تجربه زیبایی‌شناختی متون می‌پردازد. این رویکرد به دانش‌آموزان امکان می‌دهد تا با متون ارتباطی عمیق‌تر برقرار کرده و از طریق آن، به درک و تجربه‌ای غنی‌تر از هنر و زیبایی‌شناسی دست یابند. مفهوم «خواندن» در هویت زیبایی‌شناختی برنامه درسی به تعامل میان مفاهیم فرهنگی، هنری و آموزشی اشاره دارد که در فرآیند یادگیری از طریق «خواندن» و تحلیل متن‌ها، آثار هنری، و تجارب زیبایی‌شناختی شکل می‌گیرد. این مفهوم به این معناست که خواندن نه تنها درک معنای کلمات، بلکه فرآیند درگیر شدن با احساسات، تفکر انتقادی، و پاسخ‌های زیبایی‌شناختی به آثار متنی و هنری است (Greene, 1995). از طرفی آیزنر (Eisner, 2003)، متخصص آموزش هنر و زیبایی‌شناسی، در نظریات خود به تأثیرات عمیق خواندن و تجربه‌های زیبایی‌شناختی در فرآیند یادگیری اشاره دارد. او معتقد است که خواندن به‌عنوان یک فعالیت زیبایی‌شناختی نه تنها فرآیندی برای کسب اطلاعات است، بلکه فرصتی است برای درک و احساس عمیق‌تر زیبایی در آثار ادبی و هنری. او بر اهمیت «خواندن» درک و تعامل با دنیای هنر و ادبیات را زیر عنوان «آموزش زیبایی‌شناختی» مورد تأکید قرار می‌دهد. آیزنر بر این باور است که خواندن یک تجربه فراگیر است که می‌تواند به انسان‌ها کمک کند تا به دنیای درونی خود و دیگران پی ببرند (Eisner, 2003). وی همچنین خواندن را ابزاری برای تقویت تفکر انتقادی و توانایی ادراک جزئیات دقیق در هنر می‌داند. در این فرآیند، فرد به‌طور فعال و با دیدگاه زیبایی‌شناختی به اطلاعات نزدیک می‌شود، نه تنها از منظر تحلیلی بلکه از دیدگاه احساساتی و عاطفی (Eisner, 2003).

۶. مفهوم «خواندن» در هویت پست مدرن برنامه درسی

شناخت و پارادایم‌های پست‌مدرن این فرصت را برای متخصصان آموزش و پرورش و برنامه درسی فراهم می‌کند تا به پیش‌های جدیدی دست یابند که در سایه آنها بتوان بسیاری از مسایل را که در دوران مدرنیته اصلاح نشده‌اند، حل نمود. یکی از مسایل مهم مطرح شده در پارادایم پست‌مدرنیسم زبان است. زبان در این پارادایم از حد یک رسانه و ابزار خارج شده و نقش بسیار مهم‌تری حتی نسبت به عقل برعهده می‌گیرد. یعنی انسان‌ها توسط زبان اندیشه می‌کنند، و از طریق زبان دارای ذهنیت می‌شوند. از دید پست‌مدرنیسم معنا تنها وابسته به کلمات نیست. لغات صرفاً نشانه‌هایی هستند که بیانگر ویژگی اشیا هستند. بنابراین قطعیت زبان محدود است و هم از این روست که واژه‌ها و لغات همواره مورد تعبیر و تفسیر قرار می‌گیرند (Fathi Vajargah, 2023). مفهوم خواندن نیز در ارتباط با زبان در پارادایم پست‌مدرنیسم مورد توجه قرار گرفته است. در زمینه پست‌مدرنیسم در برنامه درسی، «خواندن» به مفهومی فراتر از فرآیند ساده دریافت اطلاعات از متن اشاره دارد. این مفهوم در چارچوب پست‌مدرنیسم، به تأویل، تفسیر و بازسازی معنا توسط خواننده یا فراگیر پرداخته و بر تعامل بین متن و مخاطب تأکید دارد (Slattery, 2013). بر اساس نظریه‌های پست‌مدرن، «خواندن» یک عمل خلاقانه و فعال است که در آن معانی متعدد و متنوعی بر اساس

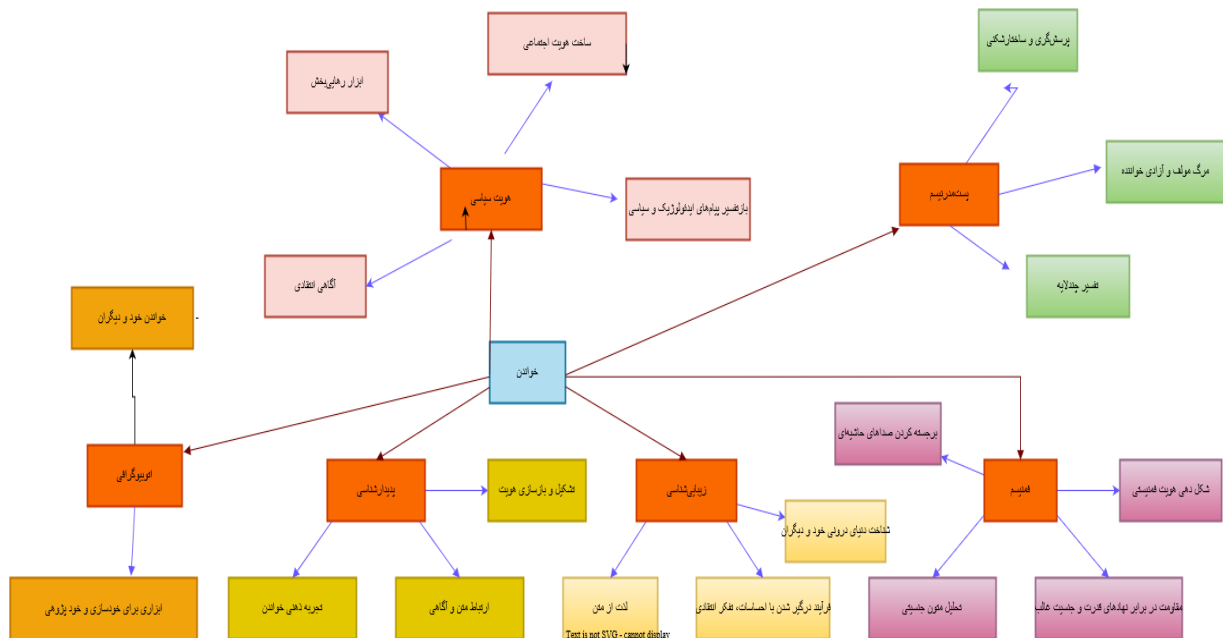
تجربیات، پیش‌فرض‌ها و زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی خواننده شکل می‌گیرد. این دیدگاه، الهام‌گرفته از رویکردهایی مانند ساختارشکنی و هرمنوتیک مدرن بر بی‌ثباتی و نسبییت معنا تأکید دارد (Derrida, 1976).

به طور کلی مهم‌ترین ویژگی‌های عمل «خواندن» در پست‌مدرنیسم برنامه درسی عبارتند از:

۱. تعدد معانی^۱ هر متن دارای معانی متعدد و متنوع است که بستگی به دیدگاه و زمینه خواننده دارد.
۲. تعامل مخاطب و متن: خواننده به‌عنوان یکی از سازندگان معنا، در تعامل با متن، مفاهیم را بازتعریف می‌کند.
۳. رد مرکزیت معنا: در پست‌مدرنیسم، هیچ معنای قطعی و مرکزی برای متن وجود ندارد.
۴. پرسش‌گری و ساختارشکنی: خواندن شامل نقد و شکستن ساختارهای متعارف معناست (Slattery, 2013).

مفهوم خواندن در دیدگاه میشل فوکو^۲ به طور کلی به شیوه‌های مختلفی که جوامع اطلاعات و دانش را سازماندهی، کنترل، و تولید می‌کنند، مربوط است. فوکو در آثار خود به تحلیل چگونگی تولید و توزیع دانش در قالب‌های مختلف (کتاب، اسناد، و متون) پرداخته است. به عنوان مثال، در اثر معروف خود «آرایه‌های دانش»^۳ فوکو به بررسی این پرداخته که چگونه نظام‌های تفکر در طول تاریخ تغییر کرده‌اند و چگونه افراد و گروه‌ها از طریق فرآیندهای اجتماعی و فرهنگی به متن‌ها و دانش‌ها دسترسی پیدا می‌کنند. فوکو در کتاب‌ها و مقالات همچنین به تحلیل نقش خواندن به عنوان یک عمل اجتماعی پرداخته است. او اشاره می‌کند که خواندن و نوشتن نه تنها عمل فردی نیست، بلکه همواره در بستری از قدرت و کنترل اجتماعی اتفاق می‌افتد. به عبارت دیگر، دانش و متنی که فرد می‌خواند، نتیجه یک نظم اجتماعی است که تحت تأثیر ساختارهای قدرت است. این ساختارها به شیوه‌ای که فرد به یک متن نزدیک می‌شود و چگونه آن را تفسیر می‌کند، تأثیر دارند (Foucault, 2002).

علاوه بر آن، پست‌مدرنیسم با بهره‌گیری از نظریه رولان بارت^۴، ایده «مرگ مؤلف» را مطرح می‌کند. مفهوم «مرگ مؤلف» با مقاله‌ای به همین نام از رولان بارت در سال ۱۹۶۷ شناخته می‌شود. بارت بیان می‌کند که پس از نوشتن متن، مؤلف دیگر قدرت یا حق تعیین معنا و تفسیر آن را ندارد. به جای آن، خواننده به مرکز توجه می‌آید و متن به‌عنوان یک ساختار باز که معنای آن از طریق خوانش‌های مختلف شکل می‌گیرد، دیده می‌شود. این دیدگاه برخلاف رویکرد سنتی است که متن را بازتاب‌دهنده قصد و نیت مؤلف می‌داند. پست‌مدرنیسم با نقد مفاهیم تثبیت‌شده، «مرگ مؤلف» را به‌عنوان بخشی از چالش نسبت به مفاهیم هویت، مرکزیت، و حقیقت مطلق مطرح می‌کند. در این دیدگاه، معنای یک اثر ادبی یا هنری نه توسط مؤلف، بلکه توسط تعامل خواننده با متن تولید می‌شود. این ایده به روشنی در تقابل با ایدئولوژی‌هایی قرار می‌گیرد که مؤلف را منبع اقتدار و معنا می‌دانند (Barthes, 1976). در این دیدگاه، معنا از متن استخراج نمی‌شود بلکه در تعامل بین خواننده و متن ایجاد می‌شود. هویت مؤلف دیگر تعیین‌کننده معنای متن نیست.

شکل ۲. مفهوم «خواندن» در هویت‌های برنامه درسی

1. Polysemy
2. Michel Foucault
3. The Archaeology of Knowledge
4. Roland Barthes

بحث و نتیجه گیری

به طور کلی مفهوم «خواندن» در هویت سیاسی برنامه درسی به معنای نوعی تعامل و تفسیر است که دانش آموزان یا افراد از متون، محتواها و پیام‌های موجود در برنامه درسی دارند. این مفهوم بیشتر در حوزه نظریه‌های انتقادی آموزش و مطالعات فرهنگی مورد بررسی قرار می‌گیرد و به توانایی مخاطب برای درک، تحلیل و بازتفسیر پیام‌های ایدئولوژیک و سیاسی برنامه درسی اشاره دارد. در این راستا، خواندن به عنوان فرآیندی اجتماعی و سیاسی در نظر گرفته می‌شود که در آن، فراگیران فعالانه با محتواها تعامل کرده و معنای آن را در بسترهای فرهنگی، اجتماعی و سیاسی خاص خود می‌سازند. این نوع «خواندن» فراتر از درک صرف متن است و شامل تفکر انتقادی درباره ایدئولوژی‌های پنهان و مفروضات برنامه درسی می‌شود.

خواندن از دیدگاه فریره یک ابزار برای آگاهی، تحلیل انتقادی، و در نهایت رهایی از شرایط ناعادلانه است. این فرآیند شامل فهم عمیق‌تر واقعیت‌های اجتماعی و تلاش برای تغییر آنها می‌شود و به یادگیرندگان کمک می‌کند تا به عنوان عاملان فعال در ساختن جامعه‌ای بهتر عمل کنند. در نتیجه، مفهوم خواندن در پداگوژی فریره، ابزاری برای آزادی و رهایی است که افراد را قادر می‌سازد به جای تسلیم شدن در برابر ساختارهای قدرت، آنها را به چالش بکشند و جهان را دگرگون کنند.

به طور خلاصه، خواندن از دیدگاه ویلیام اف. پائینار، فرآیندی خلاق، تفسیرمحور و بازاندیشانه است که به پرورش خودآگاهی، فهم معنوی و ارتقای روابط انسانی کمک می‌کند. در مجموع می‌توان گفت که خواندن در هویت سیاسی برنامه درسی شامل تعامل و تفسیر، درک، تحلیل و بازتفسیر پیام‌های ایدئولوژیک و سیاسی، ابزارهای رهایی‌بخش، آگاهی انتقادی، ابزاری برای تغییر زندگی واقعی، بازتاب وجودی، تحول شخصی و اجتماعی و ابزاری برای خودسازی و خود پژوهی است.

هویت اتوبیوگرافی در برنامه درسی، به این معناست که یادگیری و آموزش باید مبتنی بر تجربه‌ها، داستان‌ها، و روایات فردی باشد. خواندن در این بستر شامل بررسی و تفسیر معانی موجود در تجربه‌های زندگی است که می‌تواند منجر به ساخت هویت شخصی و جمعی شود. مفهوم «خواندن» در هویت اتوبیوگرافی برنامه درسی به معنای درک و تفسیر تجربه‌های شخصی افراد در ارتباط با یادگیری، رشد، و تأمل در برنامه درسی است. در این نگاه، «خواندن» تنها به معنای مطالعه متون نوشتاری نیست، بلکه به معنای «خواندن زندگی» و کشف معنای تجربه‌های فردی در بستر آموزشی است. این مفهوم بر این تأکید دارد که یادگیری و برنامه درسی نه تنها باید به انتقال دانش بپردازند، بلکه باید فرصت‌هایی برای خودشناسی، بازاندیشی، و بازسازی هویت فردی و جمعی فراهم کنند. بنابراین، خواندن در هویت اتوبیوگرافی برنامه درسی نقشی فراتر از کسب دانش ایفا می‌کند و به عنوان ابزاری برای تقویت هویت، خودشناسی و رشد فردی عمل می‌کند.

همچنین «خواندن» در هویت پدیدارشناسی برنامه درسی نه به عنوان فعالیتی ابزاری، بلکه به مثابه پلی برای ورود به جهان معنا و تجربه زیسته در نظر گرفته می‌شود. این نگاه می‌تواند شیوه‌های طراحی و اجرای برنامه‌های درسی را به طور بنیادین تغییر دهد. علاوه بر آن مفهوم «خواندن» در هویت فمینیستی برنامه درسی به تقویت توانایی‌های فردی برای پرسش‌گری، نقد و تجدیدنظر در الگوهای اجتماعی و فرهنگی رایج کمک می‌کند. این نوع خواندن از دانش‌آموزان می‌خواهد که به متون نگاه کنند نه تنها از منظر پذیرش آنچه گفته می‌شود، بلکه از دیدگاه تشخیص ایدئولوژی‌های پنهان و تسلط‌های اجتماعی که در پس‌زمینه قرار دارند. به طور کلی، در هویت فمینیستی برنامه درسی، «خواندن» یک ابزار قوی برای مقابله با نابرابری‌های جنسیتی و اجتماعی است و می‌تواند منجر به ایجاد تغییرات در فهم عمومی و رویکردهای آموزشی شود.

مفهوم «خواندن» در هویت زیبایی‌شناختی برنامه درسی نیز به عنوان ابزاری برای توسعه تفکر انتقادی، خلاقیت و ارتباط عمیق‌تر با متون و هنرها مطرح می‌شود که می‌تواند به غنی‌سازی تجربه یادگیری و پرورش هویت فرهنگی و هنری دانش‌آموزان منجر شود. در نهایت در هویت پست‌مدرنیسم هویت برنامه درسی، خواندن دیگر یک فعالیت منفعل نیست که در آن خواننده معنایی از پیش تعریف شده را کشف کند، بلکه به فرآیندی خلاقانه، تفسیری و زمینه‌محور تبدیل می‌شود که در آن خواننده و متن به شکل متقابل بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند. در مجموع باید گفت که مفهوم «خواندن» در هویت پست‌مدرنیسم با دیدگاه‌های پست‌مدرن در باب هویت، معنا و متن ارتباط نزدیکی دارد. پست‌مدرنیسم به عنوان یک دیدگاه فلسفی، ادبی و فرهنگی، بسیاری از پیش‌فرض‌های مدرن درباره هویت و خواندن را به چالش می‌کشد. در این دیدگاه، خواندن دیگر به معنای یافتن یک معنای ثابت، مشخص و از پیش تعیین شده در متن نیست، بلکه فرآیندی فعال، سیال و وابسته به زمینه‌های مختلف است.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

نویسنده اصول اخلاقی را در انجام و انتشار این پژوهش علمی رعایت کرده است.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسنده این مقاله تعارض منافع ندارد.

حامی مالی

بنا بر اظهار نویسنده منبع حمایت‌کننده مالی گزارش نشده است.

سپاسگزاری

از داوران محترم به خاطر ارایه دیدگاه‌های ساختاری و علمی صمیمانه سپاسگزاری می‌شود.

References

- Barthes, R. (1967). *The Death of the Author. Image, music, text*. London: Fontana Press.
- Block, Alan A. (2007). *Pedagogy, Religion, and Practice: Reflections on Ethics and Teaching*. New York: Palgrave Macmillan.
- Derrida, J. (1976). *Of Grammatology* The Johns Hopkins University Press. Baltimore MD.
- Eisner, E.W. (2003). The arts and the creation of mind. *Language arts*, 80(5), 340-344.
- Foucault, M. (2002). *The Archaeology of Knowledge*. London & New York, Routledge.
- Fathi Vajargah, K. (2021). *Curriculum Identities*. (Vol. 1, 4th ed.). Tehran: Aeezh Publishing. [in Persian]
- Fathi Vajargah, K. (2023). *Principles and Fundamental Concepts of Curriculum Planning*. Elm-e Ostadān Publishing. [in Persian]
- Freire, P. (1970). *Pedagogy of the Oppressed*. New York: Continuum
- Gadamer, H.G. (2004). *Truth and Method* (2nd ed.). London: Continuum.
- Greene, M. (1995). Art and imagination: Reclaiming the sense of possibility. *The Phi Delta Kappan*, 76(5), 378-382. <https://www.jstor.org/stable/20405345>
- Goodson, I.F. & Gill, S.R. (2011). *Narrative pedagogy: Life history and learning*. (Vol. 386). Peter Lang. <https://www.die-bonn.de/doks/report/2011-rezension-narrative-pedagogy.pdf>
- Grumet, M.R. (1988). The politics of interpretation: Reading and writing in curriculum studies. *Journal of Curriculum and Supervision*, 3(4), 277-297.
- Pinar, W.F. (2015). *Ducational Experience as Lived: Knowledge, History, Alterity*. Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315752594/educational-experience-lived-knowledge-history-alterity-william-pinar>
- Pinar, W.F. (2007). *What is curriculum theory?*. Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315625683/curriculum-theory-william-pinar>
- Rosenblatt, L. M. (1978). *The Reader, the Text, the Poem: The Transactional Theory of the Literary Work*. Carbondale: Southern Illinois University Press.
- Slattery, P. (2013). *Curriculum Development in the Postmodern Era: Teaching and Learning in an Age of Accountability*. Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9780203139554/curriculum-development-postmodern-era-patrick-slattery>
- Staal, S. (2011). *Reading Women: How the Great Books of Feminism Changed My Life*. Public Affairs.
- Van Manen, M. (1990). *Researching lived experience: Human science for an action sensitive pedagogy*. Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315421056/researching-lived-experience-max-van-manen>
- Walker, F.D. (2003) *Fundamentals of Curriculum: PASSION AND*.